

1.04 Strokovni članek

UDK 070.481:685.3(497.4Tržič)"1962/1992"

Prejeto: 13. 10. 2022

Informiranje zaposlenih v tovarni obutve Peko Tržič skozi tovarniško glasilo Čevljar

MARTINA FEKONJA

univ. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja, arhivistka

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Gorenjsko Kranj

Savska 8, SI-4000 Kranj

e-pošta: martina.fekonja@zal-lj.si

Izveleček

Članek predstavlja izdajanje tovarniškega glasila *Čevljar* v podjetju Peko Tržič. Namen tovarniških glasil je bil obveščati delavce o poslovanju podjetja in drugih aktualnih temah. Članek se osredotoča na vsebino *Čevljarja*, in sicer na prispevke, vezane na podajanje novih znanj, in prispevke, ki so zaposlene spodbujali k formalnemu izobraževanju. Tovarniška glasila, ki so pri nas začela izhajati v 60. letih 20. stoletja, so tekom let nadgrajevala vrste prispevkov in obliko, a ohranjala svojo osnovno konstrukcijo. Uredništvo *Čevljarja* je sledilo vsebinskim smernicam izdajanja tovarniških glasil, medtem ko je bil med prispevki velik poudarek na spodbujanju zaposlenih k dodatnemu formalnemu izobraževanju.

Abstract

INFORMING THE EMPLOYEES OF THE FOOTWEAR FACTORY PEKO TRŽIČ THROUGH THE FACTORY NEWSLETTER *ČEV LJAR*

The article presents the publication of the factory newsletter *Čevljar* in the company Peko Tržič. The purpose of the factory newsletters was to inform the workers about the company's operations and other current topics. The article focuses on the content of *Čevljar*, namely on contributions related to imparting new knowledge and contributions that encouraged employees to pursue formal education. Factory newsletters, which began to be published in this country in the 1960s, over the years upgraded the types of articles and the format but kept their basic structure. The editorial staff of *Čevljar* followed the content guidelines of publishing factory newsletters, while among the contributions there was a great emphasis on encouraging employees to receive additional formal education.

Ključne besede:

Peko Tržič,
čevljarstvo,
izobraževanje,
učenje, tovarniško
glasilo

Key-words:

Peko Tržič,
shoemaking,
education,
learning, factory
newsletter

Uvod

V Zgodovinskem arhivu Ljubljana na Enoti za Gorenjsko Kranj hranimo fond podjetja Peko Tržič (SI_ZAL_TRŽ/0038, Peko Tržič), ki obsega 432 škatel arhivskega gradiva iz obdobja med letoma 1907 in 2017. Del gradiva sta tovarniško glasilo *Naš list*, ki je izhajalo med letoma 1962 in 1963, ter glasilo *Čevljar*, ki je izhajalo med letoma 1970 in 1992. Tovarniška glasila hranimo tudi v fondih podjetij Tekstilindustrija Kranj, Iskra Telematika Kranj, Sava Kranj, Veriga Lesce, Veznine Bled ter Bombažna predilnica in tkalnica Tržič, vendar je zbirka tovarniških glasil v fondu Peko Tržič najobsežnejša.

Čeprav je bilo o zgodovini podjetja Peko Tržič napisanega že veliko, sem ob prevzetem gradivu ugotovila, da Peko Tržič kljub vsemu še ni povsem napisana zgodba. Glede na to, da tovarniška glasila hranimo še v zgoraj omenjenih fondih, so se mi odprla vprašanja, kdaj so izhajala, kakšen je bil njihov namen in kaj so sporočala bralcem.

Tovarniška glasila so bila doslej raziskovana z novinarske perspektive. Na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani so v 60. in 70. letih 20. stoletja študentje za svojo diplomsko oziroma magistrsko nalogo opravili analizo glasil v podjetjih Litostroj in Sava. Analizirali so nastanek tovarniških glasil, uredniško politiko, glavne teme v glasilih in izvedli raziskave med bralci, torej med zaposlenimi v omenjenih podjetjih.

Tematika v tovarniških glasilih je bila zelo raznolika. Vsebinsko najpogostejši so bili prispevki, vezani na samoupravljanje, dotikali so se tudi takratnih aktualnih tem (smrt Tita) in praznikov (materinski dan). Pričujoči članek ne analizira vseh tem v *Čevljarju*, ampak se osredotoča na najpogostejšo temo – izobraževanje. Prispevke sem razdelila v dva sklopa, in sicer na poučne prispevke, ki so zaposlenim podajali nova znanja in spoznanja, ter prispevke o izobraževanju, pri čemer so zaposlene spodbujali k izobraževanju ob delu, predstavljali organizirana izobraževanja za zaposlene in objavljali razpise za štipendije. Zanimala me je tematika prispevkov.

Vzpon in zaton enega izmed največjih proizvajalcev čevljev

Prvi podatki o čevljarstvu v Tržiču segajo v drugo polovico 17. stoletja – v čas strogih cehovskih predpisov, ko je bila izdelava obuval omejena zgolj na Tržič. Uvedba obrtne svobode leta 1859 je pripomogla k temu, da se je čevljarstvo začelo širiti tudi v okolico Tržiča in da so mojstri lahko brez cehovskih ovir odpirali nove obrate, v katerih so zaposlovali pomočnike in vajence.¹

Obdobje od druge polovice 19. stoletja do prve svetovne vojne je na Kranjskem zaznamoval družbeni razvoj v smislu modernizacije, izseljevanja ter spremembe v socialni in poklicni strukturi prebivalstva. Na področje obrti sta posegla Obrtni zakon iz leta 1859 in Obrtna novela iz leta 1888, po kateri so nekateri obrtniki stopili na pot podjetništva oziroma industrije, nekateri proizvodnjo preusmerili v storitev, izvrševanje naročil za znanega potrošnika ali na popravila, s katerimi se konkurenčna industrija ni ukvarjala. Največjo porast med obrtni so doživele gradbena, oblačilna in čevljarska obrt.²

Ustanovitelj Tovarne Peko v Tržiču je bil Peter Kozina, ki se je rodil leta 1876 v Dolenji vasi pri Ribnici. Veščin na področju prodaje čevljev se je naučil v trgovski hiši Antona Krisperja na Mestnem trgu 26 v Ljubljani, vendar čevljev sam ni izdeloval nikoli. Gradnjo tovarne v Tržiču je Kozina začel leta 1910. To-

¹ Knific: *Tržiški suštarji*, str. 9–32.

² Porenta: »*Če se bom odločil graditi, potem bom gradil najmoderneje!*« *Pasti in priložnosti slovenskega trgovca in podjetnika Petra Kozine (1876–1930)*, str. 35–38.

varne ni zgradil z lastnimi sredstvi, ampak s pomočjo družabnikov, ki so vložili sredstva za zagon podjetja. Podjetje se je dne 25. marca 1913 poimenovalo Peter Kozina & Co., d. z o. z.³

Po izbruhu prve svetovne vojne so se morala podjetja prilagoditi takratnim razmeram – pomanjkanju surovin in moške delovne sile, prekinjeni komunikaciji po pošti, železnici ipd. To je bil čas, ko se je Kozina odločil za preusmeritev v izdelavo vojaške obutve. Kozina je med vojno postal edini lastnik tovarne Peter Kozina & Co. in s tem tudi ugleden slovenski gospodarstvenik. Leta 1925 je začel z razvojem lastne mreže prodajaln, ki mu je kasneje omogočala neposredno prodajo odjemalcem. Pekove prodajalne obutve so bile najstarejše specializirane trgovine z obutvijo v Sloveniji in nekdanji Jugoslaviji. Leta 1928 je ustanovil sanacijsko družbo Peko, d. z. o. z. V 20. letih 20. stoletja se je začel Kozina čezmerno zadolževati. Prva težava se je pojavila, ko je propadel ustni dogovor o izdelovanju vojaških čevljev z jugoslovanskim regentom Aleksandrom Karadžordževićem. Sledilo je še nekaj večjih investicij, med drugim tudi razširitev tovarne v letih 1923 in 1924 ter navsezadnje razkošnejši način življenja. V oporoki, ki je nastala leta 1927, je Kozina podjetje prepustil ravnatelju Kmetiska posojilnice v Ljubljani, dr. Janku Kersniku, ter odvetnikoma dr. Karlu Kuhlju in dr. Josipu Ažmanu. Leta 1935 je podjetje v celoti prevzela Kmetiska posojilnica.⁴

Leta 1941 so tovarno Peko zaplenili Nemci in izročena je bila pooblaščenca državnega komisarja za zasedeno ozemlje s sedežem na Bledu. Tovarna je bila strokovno podrejena centrali za gospodarstvo z usnjem v Berlinu. Sprva naj bi izdelovali vojaško obutev, vendar so v tovarni trdili, da za to nimajo ustreznih strojev. Pekov proizvodni program je tako obsegal oskrbo civilnega prebivalstva v nemškem okupacijskem območju Slovenije. Tovarna je čutila posledice vojne v obliki plenjenja premoženja in ropanja, ko so se kolone okupatorskih čet umikale skozi Tržič na Koroško. Iz tovarne so izropali zaloge, izdelano obutev, strojne dele, uničen je bil tudi precejšen del arhiva. Tovarna je začela ponovno obratovati junija 1945. Leta 1944 je bilo podjetje Peko, d. z o. z. na seznamu podjetij, ki so jih nameravali takoj po koncu vojne podržaviti. Dne 19. julija 1946 je bil Peko d. z o. u., fa-

TOVARNA OBUTVE TRŽIČ

Reklamni plakat

(Vir: SI_ZAL_TRŽ/0038, Peko Tržič, t. e. 168, p. e. 922)

³ Porenta: »Če se bom odločil graditi, potem bom gradil najmodernejše!« *Pasti in priložnosti slovenskega trgovca in podjetnika Petra Kozine (1876–1930)*, str. 45–97.

⁴ Prav tam, str. 147–155.

brikacija in prodaja čevljev Tržič, razglašen za podjetje splošnega državnega pomena.⁵

Podjetje je med letoma 1948 in 1954 delovalo pod imenom Tovarna obutve Triglav Tržič, nato so mu vrnilo ime Peko. Tovarna je stremela k napredku in množični proizvodnji.⁶ Peko se je z leti vedno težje spopadal s konkurenčno in cenejšo uvoženo obutvijo z Vzhoda. Na začetku leta 2016 je bil vložen predlog za stečaj podjetja.⁷

Tovarniška glasila in njihov namen

O pomembnosti obveščanja delavcev sta govorili že ustava SFRJ iz leta 1963⁸ in ustava SFRJ iz leta 1974. Slednja je določala, da mora »delavski svet, ki upravlja delo in poslovanje organizacije združenega dela«,⁹ skrbeti za obveščanje delavcev.

Pri nas so tovarniška glasila začela izhajati v 60. letih 20. stoletja, medtem ko so v tujini začela izhajati že prej. Leta 1934 so v ZDA izdajali 6.000 tovarniških glasil, v Angliji 1.200 in v Franciji 200.¹⁰ Leta 1969 je v Socialistični republiki Sloveniji izhajalo približno 250 tovarniških glasil, katerih mesečna naklada je presegala 270.000 izvodov. Delimo jih lahko na glasila zgolj informativne narave, glasila strokovne narave in glasila, ki obravnavajo celotno problematiko delovnih organizacij.¹¹

Dušan Rebolj je leta 1969 izdal monografijo z naslovom *Kako informirati samoupravljalce*, na katero lahko gledamo kot na neke vrste priročnik za izdajanje tovarniških glasil. Rebolj piše, da je začetke izdajanja tovarniških glasil vodilo prepričanje, da mora proizvajalec materialnih dobrin sodelovati pri procesu samoupravljanja, poznati svoje delo, odnose v proizvodnji in druge zadeve, ki take odnose spremljajo. Da bi bil v tem procesu kar se da uspešen, je moral biti ustrezno informiran o tem, kako naj uresničuje svoje osebne interese v okviru skupnih, družbenih interesov. Zanj so bile pomembne informacije o gospodarskih razmerah, v katerih se je znašla njegova delovna organizacija, njeni načrti za prihodnost, tržišče, ukrepi družbeno-ekonomske politike, razvoj znanosti in tehnike ter razmere v delovni organizaciji. Dobra informiranost naj bi zaposlenim omogočala učinkovito odločanje in demokratičnost pri odločanju ter učinkovito gospodarjenje. Izrednega pomena je bilo seveda tudi informiranje zaposlenih, vezano na njihovo večjo usposobljenost pri delu. Pri delavcih je bilo treba vzbuditi željo po nenehnem pritekanju novega znanja, saj je nabiranje znanja in izkušenj neprekinjen in nikoli končan proces. Med drugim je seveda bilo treba paziti, da so nova znanja bila podana na način, da so jih delavci lahko brez težav osvojili.¹²

Sistem informiranja v delovni organizaciji se je od drugih sistemov informiranja razlikoval po tem, komu je bil namenjen, kdo ga je uporabljal, ter po oblikah in vsebini. Odvisen je bil od dogajanja, pojavov in težav v podjetju. Pomembna naloga sistema informiranja v delovni organizaciji in s tem tudi naloga

⁵ Prav tam, str. 160–165.

⁶ Knific: *Tržiški šuštarji*, str. 43–44.

⁷ Vodstvo bo Peko poslalo v stečaj: <https://www.rtvsl.si/gospodarstvo/vodstvo-bo-peko-poslalo-v-stecaj/383694> (dostop: 17. 11. 2022).

⁸ Ustava SFRJ z leta 1963: <http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1963.pdf> (dostop: 21. 9. 2022), 34. člen, 5. alineja.

⁹ Ustava SFRJ z leta 1974: [https://sl.wikisource.org/wiki/Ustava_Socialisti%C4%8Dne_federativne_republike_Jugoslavije_\(1974\)](https://sl.wikisource.org/wiki/Ustava_Socialisti%C4%8Dne_federativne_republike_Jugoslavije_(1974)) (dostop: 21. 9. 2022), 100. člen.

¹⁰ Fortuna: *Glasilo kolektiva: osnovno komunikacijsko sredstvo (analiza glasila delovnega kolektiva »Sava« Kranj)*, str. 6.

¹¹ Rebolj: *Kako informirati samoupravljalce*, str. 158–159.

¹² Prav tam, str. 8–12.

glasila je bila zagotoviti vsestransko kroženje informacij o vseh zadevah in na vseh ravneh.¹³

Za kakovostno izdajanje glasil se je bilo treba dobro organizirati. Urejen je moral biti status glasila, imeti je moral ustrezno kadrovske zasedbo in urejene finance. Želeno je bilo, da so v večjih organizacijah člani uredništva novinarji ali drugi kadri z visokošolsko izobrazbo pravne in ekonomske smeri. V manjših kolektivih se je v uredništvo določilo ekonomsko in družbeno-politično razgledane sodelavce z večletno delovno prakso v organizaciji.¹⁴

Pravilniki o obveščanju delavcev v Peko Tržič

V tovarni Peko Tržič so sledili zgoraj omenjenim smernicam s sprejetjem pravilnikov, vezanim na izdajo tovarniškega glasila. Maja 1977 je tako bil sprejet Pravilnik o obveščanju delavcev, s katerim »delavci tovarne obutve Peko Tržič urejajo vprašanja, določajo odgovornosti in naloge za uresničevanje in zagotovitev resničnega, vsestranskega, pravočasnega in popolnega obveščanja o vseh vprašanjih, ki so pomembna za njihov družbeno-ekonomski položaj in jim omogočajo izvrševanje njihovih pravic in obveznosti. Delavci s tem pravilnikom zagotavljajo svobodno obveščanje in uresničitev pravice do obveščeniosti.«¹⁵ Pravilnik je določal, da morajo biti delavci redno, pravočasno in popolno obveščeni o poslovanju in finančah TOZD ter delovne organizacije, pridobivanju in delitvi dohodka ter uporabi sredstev, nadalje o vprašanjih, ki so pomembna za uresničevanje samoupravnih pravic in obveznosti, pogojih dela, kadrovske-socialnih vprašanjih, programih dela idr. Določal je še, da se zaposlene na neposredni način obvešča na zborih delavcev, seminarjih, sestankih, prek tovarniškega ozvočenja in na posredni način prek glasila *Čevljar*, objav na oglasnih deskah, okrožnic, napisov ...¹⁶

Skupni delavski svet je na zasedanju 17. septembra 1979 sprejel Pravilnik o izdajanju tovarniškega glasila *Čevljar*. V njem je bilo opredeljeno, da delavci tovarne obutve Peko Tržič izdajajo tovarniško glasilo *Čevljar* in *Čevljarjeva obvestila* kot informativno prilogo *Čevljarja* »z namenom, da so redno, vsestransko, na pristopen način in čim popolneje obveščeni o vprašanjih organizacije dela, o splošnih, družbenih, skupnih in drugih interesih in o vprašanjih, ki so pogoj za samoupravno odločanje ter o drugih vprašanjih uresničevanja samoupravljanja v TOZD, delovni organizaciji, združenjih, skupnostih ter v ožji in širši družbeni skupnosti«.¹⁷ Glasilo *Čevljar* je izhajalo enkrat mesečno, medtem ko je informativna priloga *Čevljarjeva obvestila* izhajala enkrat tedensko, po potrebi tudi večkrat. Po pravilniku je bila opredeljena tudi vsebina glasila: družbeno-ekonomski položaj TOZD in delovne organizacije, vprašanja, vezana na položaj, pravice, obveznosti in odgovornosti delavcev, poslovanje posameznih TOZD, delovne skupnosti, delovnih enot in posameznikov. Delavci so imeli tudi pravico do izražanja svojih mnenj in stališč v glasilu (v analizi glasila predstavitev odziva na prispevke, v katerih so bila objavljena pričevanja alkoholikov).

Natančno so bile določene tudi posamezne funkcije organov, ki so izdajali glasilo. Naloge skupnega delavskega sveta so bile sprejemanje temeljne vsebinske zasnove glasila, sprejemanje pravilnikov o izdaji glasila in honorarjih ter odločanje o nakladi glasila, materialnih, kadrovske in drugih pogojih izdajanja glasila. Odbor za obveščanje je oblikoval predlog vsebinske zasnove glasila,

¹³ Malenšek: *Vloga in pomen tovarniških glasil pri uresničevanju delegatskega sistema*, str. 6–7.

¹⁴ Rebolj: *Kako informirati samoupravljalce*, str. 162–164.

¹⁵ SI_ZAL_TRŽ/0038, t. e. 11, p. e. 78, Pravilnik o obveščanju delavcev.

¹⁶ Prav tam.

¹⁷ SI_ZAL_TRŽ/0038, t. e. 11, p. e. 79, Pravilnik o izdajanju tovarniškega glasila *Čevljar*.

imenoval uredniški odbor, glavnega in odgovornega urednika ter spremljal delo uredniškega odbora. Uredniški odbor je skrbel za spremljanje in uresničevanje programske politike glasila, sodeloval pri selekciji gradiva za objavo, skrbel za pravočasno izdajo, pregledoval material pred oddajo v tisk, predlagal nove rubrike in spremembe oblike glasila. Naloge glavnega in odgovornega urednika so bile organiziranje dela oziroma tiskanje glasila, načrtovanje posameznih izdaj, zbiranje predlogov in informacij za objavo, tehnično oblikovanje glasila, sestavljanje programa vsebine posamezne številke ipd.¹⁸

Istega dne kot prej omenjeni pravilnik je bil sprejet tudi Pravilnik o honoriranju prispevkov v glasilu *Čevljar*, ki je določal, da se honorira vsak prispevek oziroma informativni prispevek, ki ga napiše priložnostni ali stalni sodelavec in ni poklicni novinar. Določena je bila tudi višina honorarja, in sicer je za 30 vrstic oziroma 30.000 tiskanih znakov honorar znašal od 100 do 300 din na stran.¹⁹

Delavstvo v socializmu

Tovarniška glasila so izhajala v času, ko je delavstvo doživljalo velike spremembe. Delavski razred je postal po koncu druge svetovne vojne v socialistični jugoslovanski državi najpomembnejši. Pomembna sta postala fizično delo in razvoj industrije. Povečanje produktivnosti je pomenilo prispevek delavcev k blaginji socialistične družbe. Zaposlitev v tovarni je prinašala številne ugodnosti delavcem – zdravstveno, pokojninsko, socialno zavarovanje, topel obrok, počitnice v počitniških domovih, ugodne kredite, tovarniška stanovanja ...²⁰

Spremenil se je vsakdanjik – ženske so bile vedno bolj emancipirane, začele so se zaposlovati v tovarnah, spremenil se je bivanjski standard, medtem ko se je v delavskem razredu pojavil tudi koncept dopustovanja. Delavec je bil namreč upravičen do plačanega dopusta in regresa.²¹

Tako posamezniki kot država so delu pripisovali zelo velik pomen. Delo ni predstavljalo le nuje, ampak tudi prostor, ki je prinašal zadovoljstvo, samopotr-ditev, ugled. Oblasti so predvsem industrijsko delo videle kot osrednji element za izgradnjo socialistične države.²²

Dobiti službo v času socializma ni bilo tako težko. Veliko delavcev se je zaposlilo skozi opravljanje prakse, počitniškega dela in štipendiranja. Delavci so se pogosto identificirali s podjetjem, predvsem, če so delali v tovarni. Na določenem delovnem mestu so običajno ostajali več let.²³

Skozi različne prispevke so tovarniška glasila bila neke vrste ogledalo takratnega časa, saj so se osredotočala na teme, ki so bile delavskemu razredu blizu, zanimive in zanj pomembne.

Analiza glasila

V fondu Peko Tržič hranimo glasilo *Naš list*, kot se je imenovalo v prvih dveh letih izhajanja, torej v letih 1962 in 1963, ter glasilo *Čevljar* od leta 1970 do leta 1992. Hranimo tudi *Čevljarjeva obvestila*, in sicer od prve številke leta 1973 do leta 1992. Številke *Čevljarja* od leta 1971 do leta 1992 so dostopne tudi na portalu dlib.si. Iz dokumentov v fondu Peko Tržič ni možno razbrati, ali je glasilo izhajalo in pod kakšnim imenom tudi med leti 1964 in 1969.

¹⁸ SI_ZAL_TRŽ/0038, t. e. 11, p. e. 79, Pravilnik o izdajanju tovarniškega glasila Čevljar.

¹⁹ Prav tam.

²⁰ Petelin: *Živeti v socialistični Ljubljani*, str. 65–68.

²¹ Prav tam, str. 300.

²² Piškurič: *»Bili nekoč so lepi časi«*, str. 198–199.

²³ Prav tam, str. 212–228.

Čevljarjeva obvestila so izhajala enkrat tedensko, objavljene so bile informacije, vezane na doseganje proizvodnega načrta po oddelkih, izostankih, težavah ipd. Urednik v prvi številki navaja, da morajo biti zaposleni kot samoupravljavci sproti obveščeni o njihovem delu in gospodarjenju, kar prek Čevljarja, ki izhaja enkrat mesečno, ne bi mogli biti. Medtem ko se je Čevljar tiskal pri Gorenjskem tisku v Kranju, so Čevljarjeva obvestila tiskali v tovarni.²⁴

Glasilo se je od prve do zadnje številke vizualno zelo spremenilo, medtem ko je vsebinsko ohranjalo svoj osnovni koncept. Spreminjal se je format glasila, postavitev besedila je postajala vedno bolj časopisna, seveda je s časom iz črno-belega prešel v barvno izdajo. Na splošno so bile osnovne teme v glasilih gospodarjenje, samoupravljanje, socialna problematika, delo političnih organizacij, kultura, prosveta in telesna kultura, ostale težave in razni priložnostni prispevki.²⁵ Teh tem so se držali tudi pri glasilu Čevljar.

Kot že omenjeno, sem se pri analizi glasila osredotočila na pridobivanje znanja. Pri načinih pridobivanja znanja ločimo med izobraževanjem in učenjem ter naprej med formalnim in neformalnim izobraževanjem. Izobraževanje je ciljno usmerjeno, praviloma uradno, opredeljeno s cilji, strukturirano in organizirano od zunaj. Je strokovno organizirano in nadzorovano, praviloma s poukom in učiteljem. Učenje je širši pojem. V ospredje postavlja posameznika, je vseživljenjsko, temelji na lastni dejavnosti, poteka povsod, vsebine se prepletajo in niso načrtno usmerjene. Izobraževanje je eden od načinov učenja. Formalno izobraževanje pripelje do formalno potrjenih izobraževalnih rezultatov, kot so dosežena stopnja izobrazbe, diploma, poklicna kvalifikacija, medtem ko je neformalno tisto, ki ni namenjeno pridobivanju formalnega izkaza, kot so spričevalo, diploma, priznanja ipd.²⁶ Prispevke, ki sem jih analizirala, sem glede na vsebino razdelila na dva sklopa. Prvi sklop zajema prispevke, ki bralca o nečem poučujejo. Pišejo o zgodovini podjetja, tehničnem razvoju, boju proti boleznim, alkoholizmu in dajejo raznorazne uporabne nasvete. Drugi sklop zajema prispevke, ki so vezani na izobraževanje zaposlenih in prihodnjih zaposlenih. Pišejo o podeljenih štipendijah, institucionalnem šolstvu, izobraževanju ob delu, poročajo

Naslovnica glasila Čevljar
(Vir: SI_ZAL_TRŽ/0038, Peko Tržič, t. e. 163, p. e. 880)

²⁴ Brez naslova. V: Čevljarjeva obvestila 1 (1973), št. 1, str. 1.
²⁵ Fortuna: Glasilo kolektiva: osnovno komunikacijsko sredstvo (analiza glasila delovnega kolektiva »Sava« Kranj), str. 80.
²⁶ Lepšina: Vseživljenjsko učenje in izobraževanje, str. 43–44.

o seminarjih za zaposlene, predvsem spodbujajo zaposlene k dodatnemu izobraževanju.

a) Poučni prispevki

Prispevki na temo razvoja čevljarstva so zelo natančno in podrobno opisovali izdelovanje čevljev, material (vse od živalske kože do uporabe plastike za podplate), razvoj in patentiranje šivalnih strojev, ustanavljanje čevljarstev podjetij ipd. Večina prispevkov je bila napisana v poljudnem, preprostem jeziku, vendar je nekaj prispevkov bilo tudi strogo strokovnih in v zahtevnejšem jeziku. Uredništvo *Čevljarja* je z objavljanjem prispevkov o zgodovini podjetja in življenju Petra Kozine poudarjalo pomembnost dolge tradicije podjetja. Tovrstni prispevki so lahko imeli stimulativen učinek na zaposlene, ki so soustvarjali pomembno in močno industrijo. Prek *Čevljarja* je uredništvo spodbujalo zaposlene tudi k sodelovanju pri razvijanju inovacij. Zaposleni so tako v delovnem procesu razmišljali o delu, ki ga opravljajo, in iskali možnosti, kako delo izpopolniti in izboljšati izdelke.

Priročni nasveti v *Čevljarju* so predvsem izhajali in vsakdanjega življenja in so bralcu pomagali pri reševanju zagat z opremljanjem stanovanja, s pripravo na dopust, kuhanjem ... Včasih so bili predstavljeni v obliki daljših prispevkov, npr. *Arhitekt svetuje* je bila celo samostojna rubrika v več številkah, včasih so bili zapisani zgolj v nekaj stavkih. Teme so bile izbrane glede na aktualni čas. Omenjena rubrika je nastala vzporedno z gradnjo novih blokov v Tržiču za zaposlene v Peku, medtem ko so bili nasveti za dopust objavljeni v času, ko se je začelo obdobje počitnikovanj delavskega razreda.

Nekaj prispevkov je bilo vezanih na preveliko odsotnost od dela zaradi bolezni in kako je zdravje delavcev ključno za uspešno delo ter posledično za razvoj podjetja. Uredništvo *Čevljarja* je tako nagovarjalo zaposlene, na kakšen način lahko obvarujejo svoje zdravje.

V nadaljevanju sledi nekaj primerov prispevkov, ki so bralca poučevali in ga bogatili z novim znanjem.

Razvoj čevljarstva

Ker so bili bralci glasila zaposleni v tovarni Peko, pretežno torej izdelovalci čevljev, so se tovrstni prispevki dotikali razvoja čevljarstva kot takšnega. Glasilo *Naš list* je tako že v uvodni številki poučevalo o usnju, ki je bilo glavna surovina za izdelovanje čevljev in se je pridobivalo iz kož govedu, konj, koz, ovc, svinj, velikih tujih kač, krokodilov, martinčkov itd.²⁷ Kmalu je sledil prispevek o spremembah v obutveni modi v 16. in 17. stoletju, ko so navzgor zavihane konice čevljev zamenjali spredaj zelo široki čevlji in ko so se pojavile visoke pete pri damah iz višjih krogov Francije in Italije.²⁸

Sledijo prispevki o industrijskem razvoju čevljarstva. Zaradi naraščanja števila prebivalstva čevljarstvi mojstri ponekod več niso zmogli zadovoljiti potreb prebivalcev. Zato so nekateri čevljarji v času mrtve sezone izdelovali čevlje na zalogo in jih prodajali popotnikom ter na sejnih. Nekateri čevljarji so dajali v izdelavo čevlje tudi revnejšim mojstrom. Ko so v drugi polovici 18. stoletja ugotovili prednost faznega izdelovanja čevljev, so začela nastajati prva čevljarstva podjetja. Eno izmed prvih čevljarstev je bilo ustanovljeno leta 1750 v Lynu,

²⁷ A. T.: Živalska koža. V: *Naš list* 1 (1962), št. 1, str. 3.

²⁸ Tišler, A.: Razvoj čevljarstva. V: *Naš list* 1 (1962), št. 12, str. 9.

Združene države Amerike.²⁹ Potreba po mehанизiranju izdelovanja čevljev se je začela leta 1850 predvsem v ZDA, kjer je bilo manj rokodelcev kot v Evropi. Na začetku 19. stoletja so se po posameznih obratih pojavili pomožni aparati in stroji, ki niso prišli na trg, saj so jih uporabljali le v delavnicah, kjer so bili sestavljeni.³⁰

Predstavljanje razvoja čevljarstva je nadaljevalo glasilo po letu 1970, ko je začelo izhajati kot *Čevljar*. Prispevek govori o pomembnem napredku v čevljarški industriji, ki se je zgodil takrat, ko so v čevljarških strokovnih šolah in na tečajih začeli učiti merjenje nog po novem načinu. Razvila sta se industrija izdelovanja kopit ter razlikovanje med desnim in levim kopitom.³¹ Na prelomu iz 19. v 20. stoletje so pri izdelovanju čevljev poznali samo šivanje usnja, medtem ko so se na začetku 20. stoletja porodile prve ideje o lepljenju podplato, ki je zamenjalo šivanje in pribijanje.³²

V glasilu so bili objavljeni tudi zelo strokovni prispevki na temo industrializacije, hitre rasti živine in posledično slabše kakovosti usnja ter kako obdelati usnje za uporabo v čevljarški industriji.³³ Predstavljena je bila tudi tehnologija lepljenja podplato, ki so bili iz poliuretana, gume in usnja.³⁴

Inovativni pristopi v Peku

Uredništvo je želelo bralcem predstavljati, kako delujejo kreativni oddelki podjetja. Tako naletimo na prispevke, ki predstavljajo nastanek kolekcije, vse od analize potrebe na trgu, obiska nakupovalnih središč večjih tujih mest, obiska modnih sejmov do izdelave predlogov, prototipov in pomerjanja čevljev.³⁵ Modelirji Peka so se povezovali tudi v tuja združenja.³⁶

*Čevljarji na razglednici iz leta 1914
(Vir: SI_ZAL_KRA/0145, Razglednice in voščilnice,
t. e. 2.)*

²⁹ Razvoj čevljarstva. V: *Naš list* 2 (1963), št. 1, str. 6–7.

³⁰ Tišler, Andrej: Razvoj čevljarške industrije: prvi stroji. V: *Naš list* 2 (1963), št. 3, str. 8; *Naš list* 2 (1963), št. 10/11, str. 7.

³¹ Razvoj čevljarstva. V: *Čevljar* 10 (1970), št. 3, str. 6.

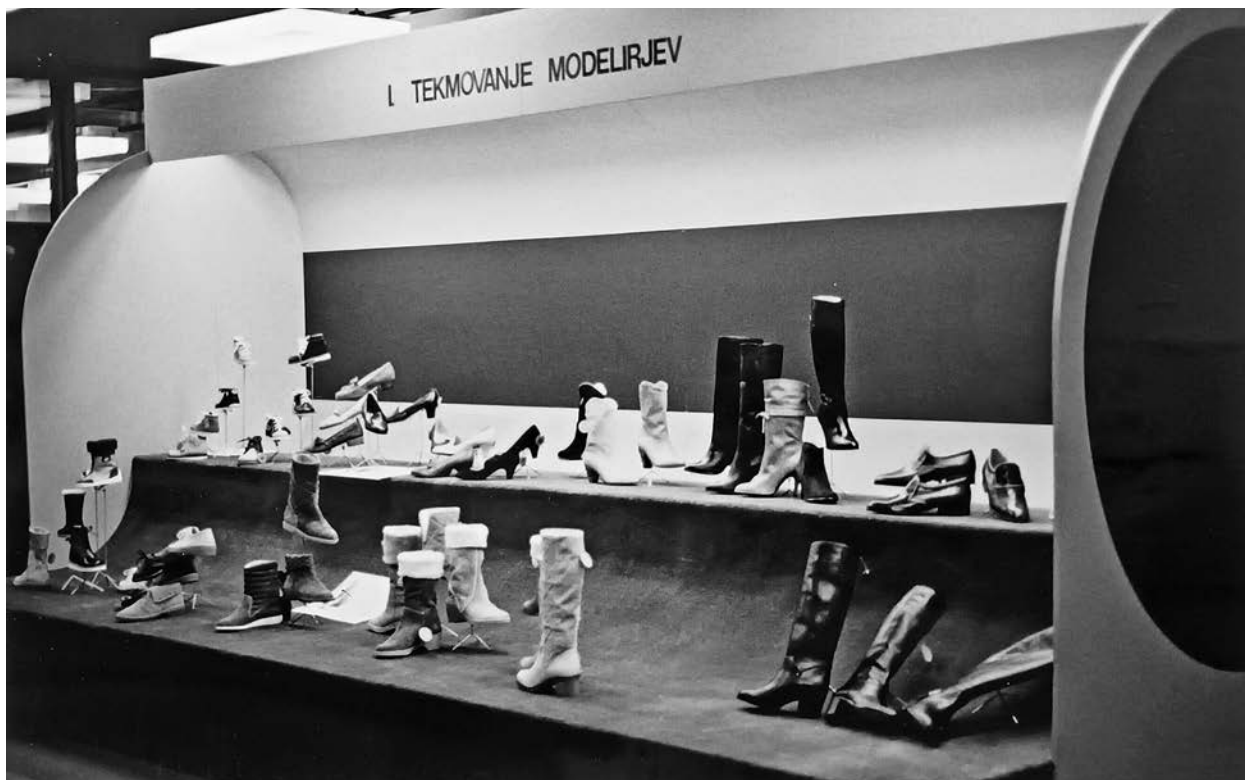
³² Razvoj lepljene izdelave. V: *Čevljar* 10 (1970), št. 3, str. 7.

³³ Ažman, Janez: Obdelava fizikalno-mehanskih in organoleptičnih podatkov za kvalitetno in uporabnostno oceno usnja. V: *Čevljar* 14 (1974), št. 9, str. 7; *Čevljar* 14 (1974), št. 11, str. 7.

³⁴ Gros, Jože: Tehnologija lepljenja podplato. V: *Čevljar* 14 (1974), št. 12, str. 6.

³⁵ Tišler, Jože: Pot od ideje do realizacije izdelka. V: *Čevljar* 16 (1976), št. 11, str. 4–5.

³⁶ Ivnik, Branko: Še o modelirjih. V: *Čevljar* 16 (1976), št. 12, str. 3.

Tekmovanje modelirjev leta 1989

(Vir: SI_ZAL_TRŽ/0038, Peko Tržič, t. e. 171, p. e. 947)

V Peku so bili med drugimi sprejeti tudi pravilnik o izumih, tehničnih izboljšavah in koristnih predlogih ter navodila, kako se prijaviti na razpis. Poleg pravilnika je v prispevku predstavljen tudi eden od izumov zaposlenega na delovnem mestu oblikovalec tehnoloških postopkov za proizvodnjo, ki je izdelal stroj za izrez kopic in podloge pri obutvi novofleks.³⁷ V nekaterih naslednjih prispevkih so bile predstavljene inovacije, ki so prispele na razpis – posebno dodelano orodje za stroje za navlačenje, izdelava delilnih ravnin s skobljanjem, separator za olje na kompresorjih, naprava za rezanje klinastih peta, grelne oblike za oblikovanje opetja ipd. Namen spodbujanja inovacij sta bila tehnično izboljševanje dela in racionalizacija delovnega procesa.³⁸ Podrobneje so bili predstavljeni tudi samodejni šivalni stroji, ki jih je tovarna USM leta 1981 predstavila v tehnični čevljarški šoli v Kranju.³⁹

Peko je moral slediti času, tudi kar se tiče računalništva. Avtor prispevka je opozoril, da so za dober informacijski sistem potrebni ustrezni kadri, oprema in ustrezna obdelava podatkov, ki jih informacijski sistem zbere. Napovedal je, da bodo v letu 1980 zamenjani luknjači za evidentiranje prisotnosti s stroji, kjer se podatki pišejo na disketo, disk oziroma trak in pri tem opravljajo še različne nadzore.⁴⁰

³⁷ Izboljšava in izum. V: *Čevljar* 19 (1979), št. 10, str. 1–2.

³⁸ Inovacijska dejavnost. V: *Čevljar* 23 (1983), št. 5, str. 3.

³⁹ Demonstracija USM avtomatskih šivalnih strojev: Razvoj v čevljarški industriji. V: *Čevljar* 21 (1981), št. 2, str. 3.

⁴⁰ Košnjek, Edvard: Računalništvo v prihodnje. V: *Čevljar* 20 (1980), št. 1, str. 3.

Zgodovina Peka

Podjetje s tako pestro in bogato zgodovino je v svojem glasilu seveda objavljalo tudi prispevke na to temo. Tako je bil ob 100-letnici rojstva Petra Kozine leta 1976 in v eni izmed zadnjih številčk leta 1992⁴¹ objavljen povzetek njegovega življenja in začetkov v čevljarški industriji.

Ob 75-letnici podjetja je sledila serija prispevkov, vezanih na zgodovino podjetja. Prispevki so predstavljali nastanek čevljarške industrije v Trziču in razvoj Peka vse od začetkov Petra Kozine do gradnje tovarne in dogodkov v prvi svetovni vojni, razvoj podjetja vse do smrti Petra Kozine leta 1930, sledili so prispevki o tovarni v času druge svetovne vojne in po osvoboditvi ter nazadnje o razvoju tehnologije, rasti podjetja in proizvodnji po drugi svetovni vojni.⁴² Deset let kasneje se je ponovila serija novih prispevkov o zgodovini Peka.⁴³

Tržiški muzej

Leta 1988 so pri pisanju prispevkov za tovarniško glasilo začeli sodelovati zaposleni v Tržiškem muzeju. Kustosinja tržiškega muzeja je tako napisala prispevek o predvojnem arhivskem gradivu, ki si ga je ogledala v Zgodovinskem arhivu Ljubljana.⁴⁴ Sledili so prispevki, v katerih so bile predstavljene zbirke čevljarškega muzeja v Trziču,⁴⁵ nove pridobitve, kot npr. prodajni katalog iz leta 1935⁴⁶ in nov računalniški program, ki so ga v muzeju uporabljali za obdelavo podatkov.⁴⁷ V eni izmed zadnjih številčk so začeli s posebnim razdelkom »Iz muzeja«, ki je v prvem prispevku predstavljal čevljarško gospodarsko zadrugo v Trziču, ustanovljeno leta 1919 in ukinjeno šest let kasneje.⁴⁸

Priročni nasveti

Tovarniško glasilo je podajalo tudi raznolike uporabne nasvete. V letu 1975 se je pojavila rubrika Arhitekt svetuje. V prvem prispevku so predstavili nekaj rešitev, kako preurediti podstrežje v stanovanju v ustrezen bivalni prostor. Najprej je treba dobro izolirati streho, namestiti ustrezno razsvetljavo, obdelati zidove in poskrbeti za ustrezno električno napeljavo.⁴⁹ Nadalje je arhitekt svetoval, kako naj bo v stanovanju videti predsoba, ki se je iz temačnega prehodnega prostora prelevila v vizitko stanovanja. Je namreč prvi stik z obiski, služi za odlaganje oblačil, sprejemanje gostov, pošte, shranjevanje garderobe, čistilnega pribora ipd.⁵⁰ Zaposlenim, ki so se v letu 1975 preselili v nova stanovanja v Bistrici pri Trziču, je arhitekt svetoval, kako opremiti dvosobno stanovanje za tričlansko družino.⁵¹ Predlagal je, kakšne naj bodo zavese v stanovanju – naj

⁴¹ Peter Kozina in Peko. V: *Čevljar* 16 (1976), št. 7, str. 1; *Čevljar* 32 (1992), št. 6, str. 3.

⁴² Rozman, Janko: Naših petinsedemdeset let. V: *Čevljar* 18 (1978), št. 4, str. 5–6; *Čevljar* 18 (1978), št. 5, str. 8; *Čevljar* 18 (1978), št. 6, str. 2; *Čevljar* 18 (1978), št. 7–8, str. 1–3.

⁴³ Pregled zgodovinskega dogajanja in razvoja Peka. V: *Čevljar* 28 (1988), št. 1, str. 5; *Čevljar* 28 (1988), št. 2, str. 5; *Čevljar* 28 (1988), št. 9, str. 12–14.

⁴⁴ Gašpirc, Mateja: Iz zgodovine. V: *Čevljar* 28 (1988), št. 10–11, str. 8.

⁴⁵ Čevljarški muzej. V: *Čevljar* 29 (1989), št. 8–9, str. 4.

⁴⁶ Gašpirc, Mateja: Nova pridobitev. V: *Čevljar* 31 (1991), št. 6, str. 6.

⁴⁷ Ovsenar, Tita: Računalniški program. V: *Čevljar* 31 (1991), št. 6, str. 7.

⁴⁸ Iz muzeja: Čevljarška gospodarska zadruga v Trziču. V: *Čevljar* 32 (1992), št. 2, str. 4.

⁴⁹ Stritih, Metka: Stanujemo lahko tudi na podstrežju. V: *Čevljar* 15 (1975), št. 1, str. 4.

⁵⁰ Jazbec, Breda: Shramba za čevlje. V: *Čevljar* 15 (1975), št. 1, str. 4–5; *Čevljar* 15 (1975), št. 3, str. 5.

⁵¹ Dispozicija ureditve opreme dvosobnega stanovanja tričlanske družine. V: *Čevljar* 15 (1975), št. 10, str. 5.

bodo primernega materiala in dolžine glede na ogrevanje v prostoru in položaj radiatorjev. Pomemben je tudi vzorec zavese, saj lahko olepša prostor.⁵²

Prispevkom z arhitektovinimi nasveti so začeli slediti zelo različni nasveti, med drugim o udobnosti pletenih in kvačkanih oblačil, ki so moderna in praktična, nosijo se lahko v vsakem letnem času, vendar jih je treba ustrezno negovati. Prispevek poda še nekaj nasvetov o vzdrževanju tovrstnih oblačil: voda za pranje mora biti mlačna, uporabljati se mora dobro pralno sredstvo, pletenin se ne menca, ampak rahlo stiska, pri pranju jih je treba ločiti po barvah, dobro sprati in tudi ustrezno sušiti.⁵³

Nekaj besed je bilo napisanih tudi o lepem vedenju. Prispevek omenja knjigo obredov, najstarejši pisani dokument o lepem vedenju, ki je bil na lesenih ploščicah na Kitajskem napisan pred dva tisoč leti. Osnovno pravilo lepega vedenja je, da se obnašaj do drugih tako, kot želiš, da bi se drugi do tebe. Do soljudi moramo biti iskreni in ljubeznivi. Avtor prispevka je opozoril, da se zdijo pravila predvsem mladim nesmiselna, a so vseeno zelo pomembna v komunikaciji z ljudmi tako na delovnem mestu kot zunaj.⁵⁴ Pri lepem vedenju je treba omeniti tudi prispevek o tem, kako telefoniramo: »*Ko pokličete številko in se vam zažele- ni oglasi, se mu najprej predstavite, šele nato začnite pogovor. Ni pa lepo, če brez predstavljanja vprašate: »A j gun tam?« ali »Ti koko j' pa to?« ali »Janeza« (seveda brez prosim).*«⁵⁵

Dva prispevka sta se osredotočila na cvetje. Eden je podal nekaj nasvetov, kako lahko s cvetjem okrasimo dom,⁵⁶ in drugi, kako je lahko pravilno izbran cvet lepo in ustrezno darilo.⁵⁷

Sledili so nasveti, kako se pripraviti na dopust – če odpotuješ za dalj časa, je treba zapreti okna in spustiti rolete, pregledati zaloge živil, poskrbeti za varstvo domačih živali, obleke v omarah zavarovati s sredstvi pred molji in pripraviti vse potrebne dokumente za pot. Na poti je treba biti pozoren na vreme in promet, uživanje alkohola med potjo je seveda prepovedano, medtem ko je treba na dopustu paziti še na varno sončenje.⁵⁸

Zelo pomembno je tudi, kako ustrezno pripraviti meso na žaru, kajti »*kdor jé meso, pečeno na žaru, pravijo, se ne debeli in brez diete ali shujševalne kure ohrani vitko postavo.*«⁵⁹

Poskrbeti je treba tudi za ustrezen način prevoza hišnih ljubljencev – mačko damo v košaro, medtem ko mora biti pes na vrvici ali nameščen za zadnji sedež. Predvsem je treba paziti, da »*vam katera od živali med vožnjo v trenutku preplašenosti na skoči za vrat, ker bi to utegnilo imeti usodne posledice.*«⁶⁰

V 70. letih se je pojavil poseben razdelek, in sicer literarni kotiček, ki je predstavljal novosti v tržiški knjižnici. V prihodnjih letih so zaposleni lahko v glasilu tudi objavljali svoje literarno ustvarjanje, pri čemer je šlo predvsem za objavo pesmi.

Zdravje

Uredništvo tovarniškega glasila je zaposlene izobraževalo tudi glede zdravja. Nekaj prispevkov je bilo vezanih na zdravo obutev. Eden izmed takih

⁵² To in ono o zavesah. V: *Čevljar* 16 (1976), št. 4, str. 7.

⁵³ Nekaj o pleteninah. V: *Čevljar* 16 (1976), št. 1, str. 7.

⁵⁴ Bonton. V: *Čevljar* 17 (1977), št. 2, str. 5.

⁵⁵ Kako telefoniramo. V: *Naš list* 2 (1963), št. 9, str. 12.

⁵⁶ Biro: Nekaj o cvetju v prostoru. V: *Čevljar* 17 (1977), št. 7, str. 7.

⁵⁷ Cvetje simbol čustev. V: *Čevljar* 23 (1983), št. 12., str. 7.

⁵⁸ Hura – dopust je tu. V: *Čevljar* 29 (1989), št. 7, str. 4.

⁵⁹ Dober nasvet je vedno dobrodošel. V: *Čevljar* 32 (1992) št. 6, str. 5.

⁶⁰ Živali v avtu. V: *Čevljar* 32 (1992), št. 9, str. 5.

je bil prispevek o nošenju ženskih čevljev, v katerem je avtor povzel zdravnika ortopedskega oddelka splošne bolnišnice v Hamburgu, ki je opozoril ženske, naj cel dan ne nosijo čevljev z visoko peto, saj lahko slednji pri daljšem nošenju povzročijo težave s hrbtenico.⁶¹ Sledil je prispevek na temo potenja stopal, saj »znoj na nogah prav gotovo predstavlja za bolnika, kakor tudi za okolico, veliko neugodnost in bolnik bo prav gotovo poslušal nasvete zdravnika samo zato, da bi se rešil tega nobodisi ga treba.«⁶² Koži na podplatu težave predstavlja tudi vedno bolj moderen umeten material, katerega prednost je, da je nepremočljiv, a istočasno ne omogoča izparevanja potu.⁶³

Nekateri prispevki predstavijo pogoste in nalezljive bolezni. Med prvimi je predstavljena bolezen umazanih rok, črevesna bolezen, ki je posledica prenosa bakterij zaradi slabe higiene rok. Glavni znak obolenj črevesnih nalezljivih bolezni je driska, ki se pozdravi z dietno hrano – ruskim čajem, juho, prežganko, ko se počutje nekoliko izboljša, se v prehrano dodata pretlačena hrana in prepečenec, vendar se zagotovo ne smeta jesti sveža zelenjava in sadje.⁶⁴ Podrobneje je predstavljena tudi luskavica, ki je pogosta, nalezljiva, dedna in kronična bolezen, za katero so značilna rdečkasta, z luskami pokrita kožna žarišča. Predstavljenih je tudi nekaj možnosti zdravljenja.⁶⁵ Prispevek se je nadaljeval še v naslednji številki, kjer so predstavili Društvo psoriatikov SR Slovenije in njihovo dejavnost.⁶⁶ Sledilo je še nekaj nasvetov glede higiene rok, razkuževanja sanitarij, uporabe papirnatih robčkov za enkratno uporabo, ki lahko pomagajo zavezati širjenje zlatenice, ki se je pojavila v tržiški občini.⁶⁷

Nekaj prispevkov se je dotaknilo zastрупitev. Eden izmed njih je izpostavil kajenje in brezbržnost kadilcev do sodelavcev, ki se ne morejo ogniti cigaretnemu dimu. »Zamislimo si našo V. etažo, ki je dolga 60 metrov in ima 1350 m² površine, v njej pa presedi po 8 ur 105 ljudi. Če bi si vsak samo 3-krat dopoldne prižgal cigareto, bi bilo dima do vrha. Toda nikar, saj ne kadijo vsi, kadi le vsak drugi, slab zrak pa dihajo vsi.«⁶⁸ Predstavljena je bila tudi toksičnost v plastičnih masah. Ker so zaposleni v Peku delali z različnimi plastičnimi masami, je avtor v prispevku predstavil vrsto toksičnosti posameznih plastičnih mas in opozoril, da do večjih zastрупitev zaradi teh toksinov še ni prišlo. Ker se industrija plastičnih mas nenehno razvija, so potrebni redni zdravstveni pregledi in pozornost na morebitne znake zastрупitve.⁶⁹ Zaradi neurejenih čistil, raznih pripravkov, kemikalij in zdravil lahko pride do zastрупitve tudi doma. Paziti je treba, da so slednji ustrezno spravljani in razvrščeni. Zdravju škodljivi preparati morajo biti shranjeni ločeno, najbolje pod ključem. Prav tako je treba paziti, da nevarne snovi niso dostopne otrokom.⁷⁰

Pozornost je bila namenjena napačnemu načinu prehranjevanja⁷¹ in pomanjkanju gibanja. Avtor prispevka je predlagal organiziran dejaven dopust, saj ugotavlja, da trenutno letni dopust ljudem ne daje tistega, kar bi moral – ne izboljša njihove psihofizične kondicije, ne izboljša zdravja ter ne povečuje delovne vneme in sposobnosti.⁷²

⁶¹ Čevlje je treba menjati. V: *Čevljar* 13 (1973), št. 8, str. 7.

⁶² Ažman, Janez: Znojenje stopala. V: *Čevljar* 14 (1974), št. 6, str. 7.

⁶³ Ažman, Janez: Obutev in zdrava noga. V: *Čevljar* 14 (1974), št. 6, str. 9; *Čevljar* 14 (1974), št. 7, str. 11.

⁶⁴ Gros, Štefka: Bolezen umazanih rok. V: *Čevljar* 14 (1974), št. 7, str. 7.

⁶⁵ Človek in luskavica. V: *Čevljar* 25 (1985), št. 1, str. 4.

⁶⁶ Človek in psoriza. V: *Čevljar* 25 (1985), št. 2, str. 5.

⁶⁷ Premagajmo bolezen. V: *Čevljar* 20 (1980), št. 4, str. 6.

⁶⁸ Se mar zastružljamo? V: *Čevljar* 16 (1976), št. 2, str. 3.

⁶⁹ Kikel, Oto: Toksikologija plastičnih mas. V: *Čevljar* 16 (1976), št. 4, str. 7.

⁷⁰ Preprečevanje zastрупitev v gospodinjstvu. V: *Čevljar* 17 (1977), št. 8, str. 4.

⁷¹ O napakah v naši prehrani. V: *Čevljar* 17 (1977), 11, str. 5–7.

⁷² Kikel, Oto: Možnosti zaščite in izboljšanje zdravja z izvajanjem aktivnega počitka. V: *Čevljar* 16 (1976), št. 3, str. 5.

Zdravnike po svetu in v Sloveniji je vznemirilo dejstvo, da bolniki preveč uporabljajo antibiotike. Raziskovalca slovenskega mikrobiološkega inštituta sta dokazala zdravilno moč matičnega mlečka in propolisa pri zaviranju rasti virusov. V Medexovih laboratorijih so razvili Apikompleks, ki ga avtor prispevka toplo priporoča v boju zoper bolezn. ⁷³

Alkoholizem

Čeprav iz preostalega arhivskega gradiva ni razvidno, da bi v Peku sprejemali posebne ukrepe, vezane na težave z alkoholizmom, je bila ta tema zelo pogosta v tovarniškem glasilu, v 70. in 80. letih v skoraj vsaki številki.

V prvih prispevkih so avtorji želeli osvetliti težave z alkoholizmom. Po podatkih iz leta 1963 in 1964 je bila Jugoslavija takoj za Francijo in Italijo največja porabnica alkohola na prebivalca. Poleg zdravstvenih težav, ki jih prinese alkoholizem, slednji močno vpliva tudi na delovno sposobnost. Institucionalno se je zdravstvo z alkoholizmom začelo ukvarjati šele po letu 1960. V prispevkih so predstavljeni simptomi alkoholizma, kako ga je možno pozdraviti ter katere bolezni in duševne motnje prinesejo težave z alkoholizmom. ⁷⁴ Podani so bili tudi nasveti, kako prepoznamo alkoholika in kako mu lahko pomagamo. ⁷⁵ V skoraj vsaki nadaljnji številki je bilo objavljeno pričevanje zaposlenih v Peku o spopri-

*Proizvodnja v tovarni Peko Tržič leta 1989
(Vir: SI_ZAL_TRŽ/0038, Peko Tržič, t. e. 171, p. e. 947)*

⁷³ Vetrovec, Jože: Zoper pretirano uporabo antibiotikov. V: *Čevljar* 18 (1978), št. 6, str. 7.

⁷⁴ M., M.: Alkoholizem – družbeno zlo. V: *Čevljar* 15 (1975), št. 8, str. 8; *Čevljar* 15 (1975), št. 9, str. 3; *Čevljar* 15 (1975), št. 11, str. 5; *Čevljar* 16 (1976), št. 1, str. 5.

⁷⁵ M., M.: Kdaj lahko koga imenujemo alkoholika in kako pomagati? V: *Čevljar* 16 (1976), št. 3, str. 5.

jemanju z alkoholizmom. Leta 1981 je bil ustanovljen Klub zdravljenih alkoholikov, katerega namen je bil nuditi pomoč članom pri reševanju zdravstvenih, družinskih in delovnih težav, povezanih z alkoholizmom, ter ozaveščanje o težavah, ki jih povzročata alkoholizem. Poleg svetovanja ob osebnih težavah članov je klub nudil tudi predavanja in posvetovanja.⁷⁶

Objavljena pričevanja alkoholikov so med bralci sprožila različna mnenja – medtem ko so se nekaterih zgodbe dotaknile, so nekateri menili, da Peko ni socialna ustanova. Posledično je bilo nekaj prispevkov namenjenih alkoholizmu na delovnem mestu. Slednji je za Peko predstavljal veliko težavo. Med letoma 1982 in 1987 je bilo odkritih 88 alkoholikov, ki so bili napoteni na zdravljenje, vendar jih je le peščica ozdravela. Veliko alkoholikov je ostalo skritih ali zaradi svojega delovnega mesta zaščiteneh. Avtorica prispevka poudarja, da bi morala biti uvedena strožji nadzor in preverjanje alkoholiziranosti zaposlenih, ne glede na delovno mesto. Alkoholiki bi morali biti deležni večjih sankcij s strani delovne organizacije, in ne, da se jim dodeljujejo stanovanja, dovoli dopust zaradi pijančevanja, dovoli opravljanje dela ... Težava je tudi v tem, kdo v hierarhiji delovnih mest je alkoholik. Če je alkoholik vodja, bo pri svojih zaposlenih, pri katerih se sumi, da so alkoholiki, težko ustrezno ukrepal.⁷⁷

Enega od prispevkov je napisal tudi pravni oddelek Peka. Poudarili so, da delavec na delovno mesto ne sme priti vinjen. *»Zavedati se namreč moramo, da alkohol in delo v tovarni ne smeta biti sodelavca, saj prav zaradi alkoholiziranosti lahko pride do najhujših nesreč.«* Če delavec uživa alkohol med delom, mora biti odstranjen iz delovnega mesta, medtem ko se zoper njega pa začne voditi disciplinski postopek. Disciplinske komisije ugotavljajo, da je treba delavca na neki način prisiliti k odločitvi za zdravljenje. Posledice čezmernega uživanja alkohola se na delovnem mestu kažejo kot neupravičeni izostanki z dela, odklonitev dela in v obliki preprirov ali pretepev v delovnih prostorih.⁷⁸

b) Prispevki o izobraževanjih

V tovarniškem glasilu so bili redno objavljeni tudi prispevki, ki so bralce seznanjali z razvojem šolstva na področju izdelovanja čevljev. Objavljeni so bili razpisi za štipendije, poročila o dodeljenih štipendijah in čestitke štipendistom, ki so uspešno zaključili šolanje. Velik poudarek je bil tudi na spodbujanju zaposlenih k dodatnemu izobraževanju. V Peku Tržič so se zavedali, kako pomembno je imeti ustrezno izobražen kader, saj je lahko samo tovrsten kader prispeval k razvoju podjetja. Prav tako so zaposlene obveščali o poteku izobraževanj za čevljarje, saj so v podjetje redno prihajali novi delavci z zaključeno čevljarško šolo.

Razvoj šolstva

Leta 1962 je bil objavljen prispevek, v katerem piše, da so tri leta obstoja tehniške srednje čevljarške šole za odrasle izučila že drugo generacijo čevljarških tehnikov, ki so praktični del šolanja opravili v podjetju Peko. V prvem letu izobraževanja so se izučili izdelovanja zgornjega dela čevljev in v drugem letu spodnjega dela čevljev. Takšni izobraženi delavci so predstavljal veliko pridobitev za kolektiv.⁷⁹

⁷⁶ Klub zdravljenih alkoholikov: Delovanje in namen kluba. V: *Čevljar* 22 (1982), št. 3., str. 9; *Čevljar* 22 (1982), št. 9, str. 6.

⁷⁷ Plemenitaš, Magda: Alkoholik v delovni organizaciji. V: *Čevljar* 27 (1987), št. 3., str. 5; *Čevljar* 27 (1987), št. 4., str. 5.

⁷⁸ Disciplinski postopki: Vinjenost na delu, iz pravnega oddelka. V: *Čevljar* 26 (1986), št. 5, str. 6.

⁷⁹ Tri leta obstoja tehniške srednje čevljarške šole. V: *Naš list* 1 (1962), št. 7, str. 6.

Deset let kasneje so šolanje zaključili prvi absolventi redne Tehniške čevljarške šole v Kranju. Od 44 maturantov je v Peku ostalo le 25 učencev. Avtorica prispevka je večkrat odprla vprašanje, zakaj se vedno manj mladih odloča za delo v proizvodnji. Enega izmed razlogov je videla v naslednjem: »Ko so prišli prvi maturantje je bilo večkrat prav s strani vodstvenih delavcev slišati, da iz teh tehnikov ne bo nič, da ne znajo delati, da se niso nič naučili, da raje sprejmejo na delo nepriučene delavce, da upajo iz njih napraviti več kot iz tega kadra itd. /.../ Torej taka je bila vstopna viza v podjetje.« Marsikdo je zaradi tega raje zapustil podjetje ali si poiskal delo v upravni režiji. Drugi razlog je videla tudi v tem, da je bila čevljarška šola za marsikoga samo odskočna deska za nadaljnji študij ali so na tej šoli pristali zato, ker je bila samo še tukaj možnost vpisa.⁸⁰ Razlog za upad števila štipendistov je bil tudi v tem, da se mladi niso želeli vezati na določenega delodajalca,⁸¹ posvečanje premalo pozornosti takratnim potrebam na trgu in večanje družboslovno usmerjenih poklicev.⁸²

V sklopu Tekstilnega in obutvenega centra v Kranju se je leta 1978 začela gradnja delavnic in učilnic za potrebe izobraževanja učencev obutvene stroke. Ocenili so, da bo čevljarška industrija Slovenije do leta 1980 potrebovala 1.285 poklicnih delavcev, 252 čevljarških tehnikov in 79 čevljarških inženirjev. Stroške gradnje dodatnih učilnic so krila podjetja, ki so se ukvarjala z izdelovanjem obutve.⁸³

Aprila 1980 je Tehnična tekstilna šola Kranj obeležila 50. obletnico in tehnična čevljarška šola 20. obletnico. V teh letih je zaključilo šolanje 5.388 učencev tekstilne stroke in 840 obutvene stroke.⁸⁴

Spodbujanje k izobraževanju zaposlenih

Že na začetkih izdajanja tovarniškega glasila so se začele pobude k dodatnemu izobraževanju zaposlenih. Spodbujali so tako starejše kot mlade, ki so prihajali v Peko.⁸⁵ Za zaposlenega, ki že dolgo dela na istem delovnem mestu je pomembno, da se priuči tudi drugih del.⁸⁶

Leta 1976 je bil objavljen poziv k vpisu v peti, šesti, sedmi in osmi razred osnovne šole. Zaposlene so spodbujali z besedami, da samo zaključena prva stopnja izobraževanja ustvari socialistično ozaveščenega človeka. V Peku je bilo v času objave prispevka 46 % delavcev, ki niso imeli zaključenih osmih razredov osnovne šole. Oddelek osnovne šole so nameravali organizirati v podjetju in pouk prilagoditi delovnemu času delavcev. Šola je bila organizirana v sodelovanju z Delavsko univerzo Tržič.⁸⁷

Bralcem so bile večkrat predstavljene tudi različne oblike izobraževanja. Eni izmed oblik izobraževanja sta bili izobraževanje ob delu, pri čemer sta izobraževanje in delo potekala vzporedno, in izobraževanje iz dela, pri čemer je zaposleni zaradi izobraževanja prekinjal delo. Izobraževanje ob delu je bilo za Peko sicer bolj zaželeno.⁸⁸ Predstavljeni sta bili tudi dopolnilno izobraževanje in dopolnilno usposabljanje. Dopolnilno izobraževanje je vključevalo

⁸⁰ Meglič, Milka: V proizvodnjo ne grem delat. V: *Čevljar* 16 (1976), št. 10, str. 2.

⁸¹ Meglič, Milka: Je čevljarški poklic zapostavljen? V: *Čevljar* 15 (1975), št. 9, str. 2.

⁸² Meglič, Milka: Štipendiranje v občini Tržič. V: *Čevljar* 16 (1976), št. 2, str. 5; *Čevljar* 28 (1988), št. 2, str. 7.

⁸³ S. M.: Zelena luč za čevljarje. V: *Čevljar* 18 (1978), št. 1, str. 3.

⁸⁴ 20 let čevljarške šole. V: *Čevljar* 20 (1980), št. 6–7, str. 13.

⁸⁵ Nekaj misli o izobraževanju. V: *Naš list* 1 (1962), št. 6, str. 4.

⁸⁶ Meglič, Milka: Izobraževanje – pomemben element proizvodnje. V: *Čevljar* 13 (1973), št. 6, str. 1.

⁸⁷ Pridobitev osnovne splošne izobrazbe v osnovni šoli. V: *Čevljar* 16 (1976), št. 1, str. 4.

⁸⁸ Novak, Darka: Izobraževanje ob delu in iz dela. V: *Čevljar* 20 (1980), št. 1, str. 10.

predvsem teoretična znanja in znanja, ki človeka pripravijo na delo in življenje. Dopolnilno usposabljanje je predstavljalo praktično znanje in spretnosti, ki dopolnjujejo manjkajoče znanje delavca.⁸⁹ V 80. in 90. letih so bile redno objavljene poimenske čestitke zaposlenim, ki so uspešno zaključili srednješolsko izobraževanje.

Nezanemarljiv je tudi prispevek o adaptaciji prostorov leta 1988, ki so bili namenjeni strokovni knjižnici Peka. Knjižno zbirko so dopolnjevale tudi knjige, ki so bile v pomoč dodatnemu izobraževanju, torej knjige s področij računalništva, strojništva, fizike, matematike.⁹⁰

Seminarji

V 70. letih so v Peku začeli redno organizirati seminarje za zaposlene. V tovarniškem glasilu so bila objavljena poročila s teh seminarjev. Na seminarjih so se zaposleni seznanjali z razvojem podjetja, organizacijsko strukturo, s proizvodnim procesom in z drugimi uporabnimi zadevami, vezanimi na posebnosti njihovega dela. Seminarji so bili pretežno organizirani za prodajalce, pomočnike prodajalcev, aranžerje in nove zaposlene v prodajalnah.

Zaključek

Zbirka tovarniških glasil v fondu Peko Tržič nudi tridesetletni vpogled v del življenja zaposlenih v tovarni. Glasilo je s svojimi prispevki na temo aktualnih dogodkov (smrt Tita, prazniki, kot je materinski dan) hodilo v korak s časom in svojim zaposlenim podajalo informacije, kot so od glasila zahtevali splošni standardi. Vodilo je dvostransko komunikacijo – na eni strani je podajalo informacije, na drugi je vabilo bralce k pripravi prispevkov, predlaganju tem, pri čemer so najintenzivneje sodelovali v literarnem kotičku.

Prispevki, ki so delavcem dajali nova znanja, so se nanašali pretežno na zgodovino podjetja in obutve, novitete pri proizvodnji in v duhu gradnje novih stanovanj za zaposlene še nasvete za ureditev doma. Bralci so bili deležni tudi raznih priročnih nasvetov, ki so jim lahko pomagali pri njihovem vsakdanjiku – od nasvetov, kako se ustrezno pripraviti na dopust, do nasvetov, kakšno cvetje je lahko najprimernejše darilo. Čeprav v celotnem gradivu fonda Peko Tržič ni dokumentov, ki bi omenjali težave z alkoholizmom, je iz *Čevljarja* razvidno, da je imela tovarna s tem resne težave in da se jih je tudi resno lotevala. Ker je pomembno, da je delavec zaradi bolezni čim manj odsoten z dela, je uredništvo *Čevljarja* posvetilo tej tematiki veliko prispevkov.

Zaradi pomanjkanja izobraženih ljudi po drugi svetovni vojni je zaživelo izobraževanje odraslih.⁹¹ To dejstvo se odraža tudi skozi prispevke v *Čevljarju*, kjer so zelo intenzivno vabili svoje zaposlene k dodatnemu izobraževanju in se držali načela, da je lahko samo dobro izobražen delavec dober in produktiven delavec. Kljub spodbujanju k izobraževanju je bilo iz prispevkov razbrati, da se zanimanje za poklic čevljarja manjša. Konkurenca s tujih trgov in zmanjšanje zanimanja za ta poklic sta privedla do tega, da v slovenskem šolskem sistemu že nekaj let več ni programa za izobraževanje čevljarja, prav tako se že pet let pripravlja program za pridobitev nacionalne poklicne kvalifikacije za čevljarja.

⁸⁹ Roman, Darka: Učenje za delo. V: *Čevljar* 24 (1984), št. 11, str. 5.

⁹⁰ Znanje za razvoj. V: *Čevljar* 28 (1988), št. 1, str. 12.

⁹¹ Krajnc Poredoš: Več kot 100 let šolstva na Primskovem: Od ljudske šole do strokovne tehniške šole, str. 4–5.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Zgodovinski arhiv Ljubljana

- SI_ZAL_KRA/0145, Razglednice in voščilnice.
- SI_ZAL_TRŽ/0038, Peko Tržič.

LITERATURA

Fortuna, Lojze: *Glasilo kolektiva: osnovno komunikacijsko sredstvo (analiza glasila delovnega kolektiva »Sava« Kranj)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1963.

Knific, Bojan: *Tržiški šuštarji*. Tržič: Tržiški muzej, 2015.

Kranjc Poredoš, Bea: Več kot 100 let šolstva na Primskovem: Od ljudske šole o strokovne tehniške šole. V: *Vasi v objemu žitnih polj: Primskovo, Klanec in Gorenje: Sprehod skozi čas od pradavnine do današnjih dni*. Primskovo: Krajevna skupnost Primskovo, 2010, str. 204–215.

Lepšina, Alijana: Vseživljenjsko učenje in izobraževanje. V: *Andragoška spoznanja 14* (2008), št. 1/2, str. 43–46.

Malenšek, Breda: *Vloga in pomen tovarniških glasil pri uresničevanju delegatskega sistema*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1978.

Petelin, David: *Živeti v socialistični Ljubljani: mestno življenje v prvih dveh desetletjih po drugi svetovni vojni*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2019.

Piškuric, Jelka: *»Bili nekoč so lepi časi«: vsakdanjik v Ljubljani in okolici v času socializma*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2019.

Porenta, Tita: *»Če se bom odločil graditi, potem bom gradil najmoderneje!« Pasti in priložnosti slovenskega trgovca in podjetnika Petra Kozine (1876–1930), ustanovitelja tovarne čevljev Peko v Tržiču*. Radovljica: samozaložba, 2012.

Rebolj, Dušan: *Kako informirati samoupravljalce*. Kranj: Delavska univerza »Tomo Brejc«, 1969.

ČASOPISNI VIRI

Naš list, 1962–1963.

Čevljar, 1970–1992.

INTERNETNI VIRI

Vodstvo bo Peko poslalo v stečaj: <https://www.rtvsl.si/gospodarstvo/vodstvo-bo-peko-poslalo-v-stecaj/383694> (dostop: 17. 11. 2022).

Ustava SFRJ z leta 1963: <http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1963.pdf> (dostop: 21. 9. 2022).

Ustava SFRJ z leta 1974: [https://sl.wikisource.org/wiki/Ustava_Socialisti%C4%8Dne_federativne_republike_Jugoslavije_\(1974\)](https://sl.wikisource.org/wiki/Ustava_Socialisti%C4%8Dne_federativne_republike_Jugoslavije_(1974)) (dostop: 21. 9. 2022).

SUMMARY

INFORMING THE EMPLOYEES OF THE FOOTWEAR FACTORY PEKO TRŽIČ THROUGH THE FACTORY NEWSLETTER ČEVLJAR

Part of the archival materials in the fond SI_ZAL_TRŽ/0038 Peko Tržič, which is kept in the Historical Archives Ljubljana at the Unit for Gorenjska in Kranj, is the newsletter *Naš list*, which was later renamed *Čevljar* and was published between 1962 and 1992 in the shoe factory Peko Tržič. The publication of factory newsletters follows the principles of the 1963 and 1974 federal constitutions, which state that workers in labour organizations must be informed about what is happening in the company in which they are employed. Good information should enable employees to make effective decisions, democratic decision-making and efficient management. Most of the contributions in the newsletter were related to self-management. For this article, I focused on contributions that bring new knowledge to the reader and contributions that encourage education. The first part of the article focuses on contributions that present the development of shoemaking, the history of Peko, cooperation with the museum and library in Tržič and health advice. Many contributions also talk about the problems of employees with alcoholism. Since it was of great importance for the company to have appropriately formally educated personnel, through the contributions, which are presented in the second part of the article, they urged their employees to further their education, reported on scholarships, seminars and congratulated employees who completed formal education in the field of manufacturing shoes. The article also presents the rise of formal education for shoemakers, which occurred due to industrialization and the need for more and more labour in this field, and its decline due to competition from cheaper markets and less and less interest in manufacturing work.